

Mevludin Joldić, direktor Javne ustanove Centar za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama u Smolući (CROPS)

LIJEČITI OVISNOST ZNAČI LIJEČITI CJELOKUPNO LJUDSKO BIĆE, JER JE OVISNOST PREKOMPLEKSNA DA BI SE SAMO ZDRAVSTVENE USTANOVE BORILE S NJOM

Razgovarao: Elvedin SUBAŠIĆ
Islamske informativne novine *Preporod*
subasicelvedin@gmail.com

SAŽETAK: Javna ustanova Centar za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama u Smolući (CROPS) osnovana je 24. augusta 2004. godine. Osnivač je Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini. Od 2013. godine, odlukom Skupštine Tuzlanskog kantona, CROPS je javna ustanova, ali Islamska zajednica i dalje daje podršku ovoj značajnoj ustanovi za naše društvo. Oko 600 korisnika je do sada zatražilo podršku u ovoj ustanovi koja, pored stručne pomoći, omogućava i besplatan boravak korisnicima. CROPS ove godine obilježava 20 godina postojanja i uspješnog rada. U okviru obilježavanja godišnjice, CROPS je u saradnji s Fakultetom islamskih nauka u Sarajevu i Institutom za društvena i religijska istraživanja organizirao naučni skup "Integrativni pristupi u prevenciji i liječenju ovisnosti – duhovni, zdravstveni i društveni aspekti" u Lukavcu 19. septembra. Za ovaj broj *Novog Muallima* razgovarali smo s direktorom CROPS-a Mevludinom Joldićem o misiji i metodama rada u ovoj ustanovi.

Ključne riječi: ovisnost, psihoaktivne supstance, rehabilitacija, resocijalizacija, narkotici, duhovna terapija, terapijsko djelovanje

NOVI MUALLIM: Važno je da se na početku osvrnemo na osnovnu terminologiju i opće stanje u našem društvu u vezi s problemima ovisnosti. Kako se određuje ko je ovisnik o psihoaktivnim supstancama i da li CROPS daje podršku i onima koji su tek došli u dodir s ovim supstancama?

JOLDIĆ: Problem s ovisnostima o psihoaktivnim supstancama uključuje alkohol, droge i određene lijekove. Rastući trendovi u upotrebi narkotika, kao što su opioidi i sintetičke droge, često dovode do povećanog broja problema sa zdravljem

i socijalnim izazovima. Ranije su se uglavnom javljali opijatski ovisnici – ovisnici o heroinu, a u posljednje vrijeme sve više se javljaju mlađe osobe, do 25 godina starosti, koje su ovisnici o stimulansima poput spida, marihuane, ovisnici o alkoholu, te osobe

s bihevioralnim ovisnostima. Nažalost, i dalje postoji značajna stigma oko ovisnosti što otežava ljudima da potraže pomoć. Ovisnost se ne može precizno odrediti vremenom, jer zavisi od individualnih faktora, tipa supstance i načina korištenja. Osoba se može smatrati ovisnikom o psihoaktivnim supstancama kada počne pokazivati određene simptome i obrasce ponašanja. To obično uključuje gubitak kontrole – osoba ne može prestati koristiti supstancu ili kontrolisati količinu koju konzumira; toleranciju – potrebna je veća količina supstance kako bi se postigao isti efekat; povlačenje – pojava fizičkih ili psihičkih simptoma kada osoba koristi supstancu; negativne uticaje na život – korištenje supstanci počinje utjecati na svakodnevne aktivnosti, međuljudske odnose, posao ili školu. U nekim slučajevima ovisnost

se može razviti u nekoliko mjeseci, dok u drugim može potrajati godinama. Podrška se pruža, konsultacijama i savjetovanjem u Savjetovalištu u Tuzli koje je u sklopu CROPS-a, i osobama koje su tek došle u dodir sa supstancom. Tu je i podrška za porodice osoba koje su u ranoj fazi upotrebe supstanci, kako bi im pomogli da bolje razumiju situaciju i pruže adekvatnu pomoć.

Registrovani broj ovisnika množimo s 3, 5, a po nekima i sa 7

NOVI MUALLIM: Kakve su sadašnje procjene o broju ovisnika u našem društvu i da li se pojavljuju novi trendovi i vrste supstanci o kojima javnost malo zna?

JOLDIĆ: Bolest ovisnosti je jedan problem koji je zahvatio cijelo

čovječanstvo bez obzira na spol, rasu, naciju, obrazovanje i koji traje od davnina do danas. Danas je to jedna velika opasnost koja već ima obilježja pandemije. Tako ni mi u Bosni i Hercegovini nismo ostali imuni, te nam prijete da razori naše porodice, omladinu, uzme našu djecu koja sutra neće moći da se izgrade kao zdrave i zrele ličnosti. Trendovi koji se danas bilježe u čitavom svijetu, kada je u pitanju narkomanija, govore o prisustvu sve više droga, naročito sintetičkih, uz porast njihovog korištenja, a ono što posebno zabrinjava jeste pomjeranje starosne granice prema mlađim generacijama. Droga je itekako ušla u školska dvorišta, naše domove, cijena joj je sve dostupnija i sve više mladih ljudi upada u tu zamku. Prema podacima Evropskog centra za praćenje droga za prošlu godinu procjene su da je otprilike 83 miliona ili 30%

odraslih u životnoj dobi od 15 do 64 godine u Evropskoj uniji barem jedanput u toku svog života probalo neku psihoaktivnu supstancu. Kada je u pitanju BiH, problem narkomanije već godinama je poznata priča. O broju ovisnika samo se nagađa i, nažalost, nijedna jedina institucija trenutno nema potpuno precizne podatke koliko ovisnika živi na području nekog kantona i do tih podataka je jako teško doći. Najčešće se barata činjenicom od nekoliko hiljada ovisnika, ali tu govorimo samo o registrovanim ovisnicima, ljudima koji su prošli kroz sistem zdravstvene ili socijalne zaštite, a to moramo uzeti s rezervom, posebno imajući u vidu činjenicu da se stvaran, realan broj ovisnika koji žive na nekom području dobije tako što ovaj registrovani broj ovisnika množimo s 3, 5, a po nekim i sa 7, jer veliki broj njih iz raznih razloga ne želi da se liječi, ne želi da se rehabilitira i zna proći po 10-20 godina prije nego se prvi put jave na liječenje. Ono što bi moglo biti interesantno, kada je u pitanju ovisnička scena u Bosni i Hercegovini, posljednjih godina je primjetno izvjesno smanjenje upotrebe heroína, porast upotrebe amfetamina i ekstazija, kao i povećan interes za novim sintetičkim drogama. U Bosni i Hercegovini je usvojen "Jedinstveni obrazac liječenih ovisnika", te je potpisan "Protokol o saradnji" između ministarstava zdravstva u entitetima i Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u skladu s kojim se vodi evidencija o ovisnicima i povremenim korisnicima opojnih droga. Na osnovu Izvještaja o liječenim ovisnicima Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, ukupan broj ovisnika koji se nalaze na liječenju i rehabilitaciji u ustanovama i terapijskim zajednicama iznosio je 2.115 liječenih ovisnika u 2015. godini. Na osnovu dostavljenih podataka iz Zavoda za javno zdravstvo FBiH u 2015. godini registrovano je ukupno 1.609 ovisnika, iz Instituta za javno zdravstvo Republike Srpske registrovano je 455 liječenih ovisnika, a iz Centra za mentalno zdravlje

Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine dostavljen je izvještaj o 51 ovisniku. U periodu od 2017. do 2021. godine na Univerzitetsko-kliničkom centru u Tuzli, na Klinici za psihijatriju, zbog problema ovisnosti o psihoaktivnim supstancama prijavile su se 1.523 osobe muškog spola i 195 osoba ženskog spola. Dok su se na istoj klinici, u navedenom periodu, zbog problema ovisnosti o psihoaktivnim supstancama liječile 94 osobe muškog spola i 6 osoba ženskog spola.

Prijem u Centar je na principu dobrovoljnosti

NOVI MUALLIM: Koji je trenutni pristup liječenju ovisnika o psihoaktivnim supstancama u CROPS-u, šta on sve podrazumijeva?

JOLDIĆ: Prijem u Centar je prije svega baziran na dobrovoljnosti i na motiviranosti da se pristupi liječenju, odnosno da osoba sebi prizna da ima problem i da je spremna da se liječi, jer nije moguće pomoći nekome ako on sam nije spreman na to. Potrebno je doći u Centar na razgovor s nalazima nadležnog doktora. Dobrovoljni i motivirani pristup uz stručnu pomoć i potrebno vrijeme za liječenje dosta je uspješan. Ponekad je psihoterapijski rad u početku nemoguć i zato je potrebno dosta podrške, savjeta, ubjeđivanja i empatije da bi se stvorio psihoterapijski odnos. Fokus je, dakle, na odvikavanju, a za svako odvikavanje je potrebna vježba, upornost i rad. Često kažemo da je ponekad dovoljno da uvidimo volju za promjenom i da smo nakon toga već pola problema riješili. To je put na kojem treba biti istrajan i traži posvećenost. Ta istrajnost je nešto što terapeut i klijent zajedničkim snagama postavljaju kao odgovor i cilj te različitim tehnikama i terapijskim sredstvima rade na očuvanju odluke da se živi s odvikavanjem. Boravak u Centru je besplatan, a ima i razloga za to.

Psihološkom terapijom se nastoji ovisniku pomoći u uspostavljanju

i održavanju apstinencije, boljem upoznavanju i prihvatanju sebe kao jedinstvenog bića, koje posjeduje različite sposobnosti i mogućnosti da izađe iz zatvorenog kruga i da prevaziđe svoj problem ovisnosti. Put do toga nije ni lahak ni jednostavan, te iziskuje veliku posvećenost i predan rad na sebi.

Drugim riječima, terapija je dugotrajan proces tokom kojeg se štićenik susreće s različitim potisnutim, zanemarenim, otuđenim, zanijekanim, odbačenim dijelovima sebe i, skidajući jedan za drugim slojeve naučenog, postepeno dolazi u kontakt sa svojim autentičnim bićem, nutrimom i sve se više usklađuje s njome.

Time, vremenom, dolazi do iscjeljenja na svim nivoima njegova bića – tjelesnom, emocionalnom, mentalnom i duhovnom. Tokom terapije se koriste različite tehnike u radu na sebi i u komunikaciji i odnosu s drugim ljudima, vodeći računa o tome koji su načini i pristupi individualno bliski senzibilitetu, afinitetima i načinu izražavanja svakog štićenika pojedinačno. Tako se, pored razgovora, prema potrebi koriste i različiti načini izražavanja, putem kreativnih medija, poput crteža, modeliranja i sl. Od velike važnosti su individualni razgovori u kojima se, pored prikupljanja podataka, potrebnih za ličnu, porodičnu i socijalnu anamnezu, postiže mogućnost boljeg upoznavanja osobe štićenika i njenog lakšeg otvaranja, kao i dobra osnova za rad u grupi. Rad u grupi se zasniva na razmjeni iskustava među štićenicima, jačanju međusobnog povjerenja i samopouzdanja, otkrivanja mnogih aspekata saradnje i pružanja pomoći i podrške. To se najčešće ostvaruje u radionicima AVP-a (Alternatives to Violence Project/Projekat alternative nasilju), u radu po načelima grupne analize, putem kreativnog izražavanja slikanjem, art terapije, primjene asocijativne karte i dr. U sigurnom okruženju terapijske grupe, koja, na određeni način, predstavlja "svijet u malom", štićenici imaju priliku čuti

i druge te dobiti mnogo razumijevanja i podrške za sebe (što mnogima u svakodnevnom životu značajno nedostaje). Grupa može biti veliki resurs koji će ih ohrabriti i potaknuti na promjene koje žele unijeti u svoj život, jer problemi koji su nastali u primarnoj grupi (porodici) mogu se riješiti samo u terapijskoj grupi.

U radno-okupacionom dijelu aktivnosti obrađujemo 600 m² plastenika, plus nova dva sa po 100 m² i oko 10 dunuma zemljišta za potrebe ishrane u našem restoranu, brinući se da naši korisnici imaju zdravu i halal te svježnu hranu, te zasade 500 voćaka jabuke, kruške, breskve, višnje, šljive, baš onoliko koliko je bilo korisnika do sada u Centru – za svakoga po jedna sadnica, kao aleje uspješnih. Tu je i pčelinjak kao i aromatično i začinsko bilje, sušenje voća i povrća te proizvodnja kompota, sokova i drugih proizvoda. U okviru radne terapije postepeno se razvila i konačno osamostalila nova psihoterapijska tehnika – *art terapija* priznata 1997. godine u kojoj se stvaralački i likovni procesi koriste kao sredstvo izražavanja i komunikacije i ne procjenjuje se estetska vrijednost nego komunikativna, simbolična i metaforična vrijednost. Umjetničko djelo može smiriti, rasteretiti, osloboditi napetosti iz haosa stvarnoga života, jer uživanje u lijepom ima obilježje posebnog blagostanja odnosno terapijski učinak. Iako nije jasna korist od same ljepote, život se ne može zamisliti bez nje. Estetsku kulturu treba njegovati, a još je Platon smatrao da je “edukacija iz estetike jedina edukacija koja tijelu daje sklad, a umu plemenitost te da ljepota pobuđuje najviši ljudski interes”. Cilj slobodnih aktivnosti u toku rehabilitacionog procesa u Centru jeste da se svim štíćenícima omogući da izraze svoje kreativne sposobnosti i interesovanja na svim poljima, a u skladu s organizacijom i pravilima Centra. Za daljnji rehabilitacijski i resocijalizacijski tretman važna je mogućnost ostvarivanja uvida u interese i sklonosti štíćenícika. Postoji

nekoliko oblika slobodnih aktivnosti kojima se nastoje postići odgojno-obrazovni i rehabilitacijski efekti. Jedan od takvih oblika jeste čitanje literature religioznog i naučnog karaktera, kao i čitanje proze i poezije, kao vidovi mentalne relaksacije. Tu su i časovi informatičke obuke i korištenja računara. Kreativno izražavanje slikanjem i art terapija su aktivnosti u kojima štíćenícici sudjeluju u toku slobodnog vremena. Često je to oblik i izražavanja opće ili trenutne osobenosti i vlastitog psihičkog stanja, što dodatno pruža materijal za terapijsko djelovanje. Svakodnevno gledanje edukativnog i zabavnog TV-programa također zauzima mjesto u slobodnim aktivnostima. Od sportskih disciplina zastupljeni su fudbal, košarka, stoni tenis, vježbe u teretani. Učestvovanje ekipa Centra na raznim takmičenjima je postalo uobičajeno, jer je cilj resocijalizacije naučiti štíćenícice da, druženjem s drugima, izgrade toleranciju i sposobnost da prihvate drukčija mišljenja, stavove i sl. Rekreacijski oblik korištenja slobodnog vremena ogleda se u vidu odmora od svakodnevnih aktivnosti. Ovaj odmor se najčešće realizira u vidu izleta, piknika u prirodi, ekskurzija, posjeta kulturnim i vjerskim manifestacijama. Važno je i samostalno organiziranje slobodnog vremena kada se uočava da li štíćenícik ima osjećaj za vrijednost korisnog provođenja slobodnog vremena i ima li kreativan način razmišljanja i rješavanja problema koji ga očekuju po povratku u prvobitno okruženje.

“Vjera mi je dala nadu u život i smisao za taj život“

NOVI MUALLIM: Na koji način se duhovnost koristi u svakodnevnom životu korisnika ove ustanove?

JOLDIĆ: Duhovna terapija pridonosi unutarnoj stabilnosti pojedinca kao i usklađivanju odnosa među ljudima te podstiče i razvija prosocijalna ponašanja i ima isključivo

pozitivne učinke. U našem centru radimo i živimo zajedno kao jedna velika porodica i razvijamo u našim korisnicima jednu međuljudsku toplinu koja je mnogima nedostajala iz ovih ili onih razloga. Prema nekim procjenama, 50 do 75% ljudi danas je bolesno zbog uticaja loših duhovnih stanja na njihovo emocionalno i tjelesno ustrojstvo. Tvrdi se kako je jedna trećina svih oboljela organske prirode, jedna trećina su kombinacija emocionalnog i organskog, dok jednu trećinu predstavljaju oboljela na isključivo emocionalnoj bazi. Vjera donosi mir i spokoj i tako poboljšava zdravlje dajući novu snagu duši i tijelu. To je djelotvoran protivotrov za negativne emocije kao što su nezadovoljstvo, strah, bijes, ljutnja, mržnja koje se nalaze u osnovi mnogih duševnih i psihosomatskih poremećaja. Savremena istraživanja upućuju na to da duhovno-religijski angažman može biti važan protektivni faktor protiv zloupotrebe alkohola i/ili droga. Kod osoba koje pate upravo od poremećaja ovisnosti o psihoaktivnim supstancama nađeno je da imaju nizak nivo religijskog angažmana, a duhovni angažman pokazuje da je u korelaciji s oporavkom. Prilikom prijema u proces rehabilitacije korisnici se izjašnjavaju o svojoj duhovnoj opredijeljenosti, tj. dajemo pravo na vlastito opredjeljenje kada je u pitanju duhovnost, jer se dešava da u Centru budu osobe i drugog vjerskog opredjeljenja, te se shodno tome priprema terapijski program koji će se realizirati tokom boravka. Duhovnom terapijom se omogućava štíćenícicima uvid u osnove religijskog učenja, prihvatanje i poštivanje religijskih načela i organizacije života prema tim načelima. Cilj ove terapije je i organizacija života prema pravilima religije. Istovremeno, primjenjujući takav način života, štíćenícici upoznaju potpuno novu organizaciju i stil vođenja života, u kojem je unaprijed određeno šta je dozvoljeno, a šta nije, šta je potrebno činiti da bi se postigla životna

harmonija i zadovoljstvo, a čega bi se trebalo kloniti da bi se izbjegao neuspjeh i nezadovoljstvo u životu. Prakticiranjem svih odrednica duhovne terapije omogućava se lakša rehabilitacija. Program duhovne terapije u CROPS-u je koncipiran shodno prethodnom znanju te usavršavanju osnovnih načela vjere i njezne prakse kao što su islamski šarti, učenje Kur'ana te čitanje prevoda Kur'ana, hadisa, edukativna predavanja, džuma-namaz te ramazanske aktivnosti. Ustvari, želimo da na moralnim vrlinama insistiramo i da ih živimo i kao takve usvajamo u svakodnevnom radu i programu rehabilitacije. Jer nije samo cilj apstinencija nego i organizacija života bez droge i s izgradnjom novih uvjerenja i moralnih vrijednosti. Jedino vjera daje smisao životu. U izjavama naših korisnika je često to isticanje: *Živio sam život koji nije imao smisla. Vjera mi je dala nadu u život i smisao za taj život. Ovo sam tražio*, i sl. Nastojimo da u svom radu zdravo artikuliramo duhovnost, jer je to važan katalizator psihosocijalnog razvoja i ponašanja te formiranja moralnih uvjerenja. Duhovna je terapija u dosadašnjem procesu rehabilitacije dala velike rezultate, a to potvrđuje veliki broj naših korisnika koji su uspješno završili program, koji i dalje prakticiraju i namaz i mnoge druge vjerske obaveze, a to čine i govore o tome s velikim zadovoljstvom. Krajnji cilj je nastojati postići kvalitetniji nivo života pojedinca, ali i naše zajednice. Pet namaza i džuma-namaz u ovom centru se obavljaju u džematu i u našem mesdžidu. Obavljanje namaza u džematu otklanja izolovanost, osamljenost i društvenu otuđenost, što opet generira zdrav društveni milje.

Kroz inovativne pristupe u radu s roditeljima ovisnicima o drogama koji zlostavljaju djecu, što je aktualizirano u nekoliko posljednjih godina, agencije koje se bave zaštitom dječijeg blagostanja nastavljaju da se suočavaju s hroničnom prirodom bolesti ovisnosti. U istraživanjima

ovog fenomena se uočilo da je element duhovnosti često ignoriran kao kritična komponenta za oporavak roditelja. Istraživanja pokazuju da reguliranje roditeljske duhovnosti ima signifikantan utjecaj na njihovu sposobnost da odgovorno brinu za svoju djecu. Potrebno je istražiti zašto se izbjegavaju studije u kojima se testiraju duhovne hipoteze, da bi se u budućnosti otvorili široki putevi ovakvim istraživanjima. Sveobuhvatno istraživanje ovisnosti bi trebalo uključivati ne samo biomedicinske, psihološke i sociokulturalne faktore, nego i duhovne aspekte osobe kao takve. Vjera treba mijenjati ponašanje. Ako zaista vjerujem, moje ponašanje to mora potvrditi. Liječiti ovisnost znači liječiti cjelokupno ljudsko biće sa svim njegovim dimenzijama. Ovisnost je prekompleksna da bi se samo zdravstvene ustanove borile s njom. Čovjek je cjelina i sastoji se od tijela, duše i duha. On ima vegetativni, emocionalni, senzitivni, psihički i duhovni život. Ispustiti samo jednu od bitnih ljudskih karakteristika znači da će i liječenje biti manjkavo, samim tim osuđeno na neuspjeh. Ne možemo liječiti tijelo, a zanemariti dušu, psihu i emocije. Tokom svakog liječničkog tretmana govori se o psihičkom, tjelesnom, socijalnom aspektu ovisnosti, kao i o svim negativnim posljedicama koje se manifestiraju u životu ovisnika. Stoga, ovisniku u njegovom nastojanju da se oslobodi ovisnosti pomažu liječnici psihijatri, socijalni radnici, psiholozi, radnookupacioni i sportski stručnjaci. Neće nama uspjeh biti moguć ako ne uključimo i duhovnu terapiju, duhovnost je čovjeku imanentna i ima veoma važnu ulogu u savremenom pristupu i tretmanu ovisnosti. Ona ima potencijal i može odigrati veliku ulogu u izgradnji te ozdravljenju ličnosti. Kao što logoterapija ne može i ne treba nadomjestiti psihoterapiju nego je samo nadopuniti, na sličan način vjera kao model nadopunjuje i ostale oblasti u tretmanu ovisnosti.

Rehabilitacija i resocijalizacija

NOVI MUALLIM: Kako se mjeri uspješnost programa liječenja?

JOLDIĆ: Uspjeh rehabilitacije često se mjeri kroz postotak korisnika koji su postigli dugoročnu apstinenciju, poboljšanje u socijalnom i profesionalnom funkcioniranju te njihovo zadovoljstvo s programom. Apstinencija i održavanje apstinencije jeste primarni cilj korisnika i jedna je od mjera uspješnosti krajnjeg programa liječenja. Pored apstinencije i održavanja apstinencije, mjerenje uspješnosti programa se ostvaruje i kroz individualizirani pristup oporavka svakog korisnika kroz individualni plan usluga korisnika koji se izrađuje zajedno s korisnikom i ažurira se kroz analizu i evaluaciju u određenom vremenskom periodu. Za praćenje uspjeha rehabilitacije koriste se metode kao što su redovne procjene napretka kroz intervjue, upitnike i testove, praćenje recidiva te analize socijalnih i profesionalnih rezultata korisnika. Također, važno je redovito prikupljati povratne informacije od korisnika kako bi se procijenila njihova percepcija programa.

U toku procesa rehabilitacije, a poslije i resocijalizacije, koristi se evaluacija individualnog plana usluga korisnika kroz individualizirani pristup. Također, u procesu rehabilitacije koriste se intervencije za podršku korisnicima u održavanju apstinencije. Psihosocijalne intervencije pomažu korisniku pri izgradnji samopouzdanja i prepoznavanju korijena njegovih problema, pokretača za korištenje psihoaktivnih supstanci i strategija za rješavanje istih. Situacijsko upravljanje koje se odnosi na skup intervencija koji uključuju konkretne nagrade za korisnike koji postižu željena/ciljana ponašanja: produženi dani vikenda, izlazak u grad, odlazak na izlet i sl. Ovaj pristup predstavlja prepoznavanje i kontrolu odnosa između ponašanja i njegovih posljedica, te služi za održavanje apstinencije kroz jačanje i nagrađivanje pozitivnog ponašanja s ciljem duže i pozitivnije apstinencije.

Nema resocijalizacije i sistemskih programa podrške od države

NOVI MUALLIM: Imate li mogućnost praćenja korisnika i nakon boravka u CROPS-u? Prema dosadašnjem iskustvu, koje su glavne prepreke u liječenju ovisnika i kako se mogu prevladati?

JOLDIĆ: Smatramo da problemi ovisnih osoba nisu prvenstveno psihoaktivne supstance, iako su one znatno doprinijele mnogim njihovim ličnim, emocionalnim i socijalnim problemima. Ovisnik je uveliko otuđen od društva. Ljudi koji zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance često imaju određene karakteristike koje uključuju nedostatak svjesnosti, loše rasuđivanje, slabe vještine donošenja odluka, lošu samoprocjenu itd. Često pate od osjećaja krivice i stida, neprijateljstva, ljutnje i nisu u stanju da dožive određene emocije.

Jedan od najvažnijih problema kada su u pitanju korisnici koji nakon završenog programa rehabilitacije izađu iz Centra jeste što nakon završenog programa rehabilitacije nema resocijalizacije i sistemskih programa podrške od države za ovu populaciju. Nema adekvatne podrške ni od institucija, niti od najbližih, a pružanje pomoći i podrške je spalo na nekolicinu pojedinaca i udruženja, što apsolutno nije dovoljno, jer da bi uspješnost njihovog ponovnog vraćanja u lokalnu zajednicu bila još veća moramo svi sa svoje strane ulagati maksimalne napore. Međutim, pored ovog problema Centar, koliko je u mogućnosti, nastoji održavati mjesečne telefonske i videopozive s korisnicima nakon izlaska iz Centra. S vremena na vrijeme organiziramo i određene posjete našim korisnicima, a jednom godišnje organiziramo susrete bivših i sadašnjih korisnika u krugu Centra, gdje se zajednički družimo, razmjenjujemo informacije i govorimo o zajedničkim problemima. Centar može igrati ključnu ulogu u promicanju pozitivnih promjena u zajednici i pružanju potrebne podrške. Kombinovanjem podrške porodice i lokalne zajednice, uz odgovarajući profesionalni tretman, moguće je stvoriti

sveobuhvatan pristup rehabilitaciji koji može značajno povećati šanse za dugoročni uspjeh u oporavku.

Različiti programi rehabilitacije

NOVI MUALLIM: Kojim ljudskim i drugim kapacitetima raspolaže CROPS?

JOLDIĆ: Centar je vremenom proširio svoje kapacitete i usluge, uključujući proširenje tima stručnjaka i modernizaciju opreme. Pored kantonalne podrške, treba naglasiti podršku Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, naročito Muftijstva tuzlanskog s muftijom Vahid-ef. Fazlovićem koji je s velikom odlučnošću nastavio podržavati i unapređivati centar nakon što je osnovan u vrijeme tadašnjeg muftije, a današnjeg reisul-uleme Husein-ef. Kavazovića. Ovom prilikom želimo se zahvaliti muftiji Fazloviću i reisul-ulemi Kavazoviću koji nas svesrdno pomažu i izdvajaju sredstva iz fonda Bejtul-mal za podršku CROPS-u.

Predani svojoj misiji razvili smo različite programe rehabilitacije kroz četiri vrste terapija: psihološku, radno-okupacionu, duhovnu i terapiju slobodnih aktivnosti, te edukacije i podrške za porodice u vidu savjetovanja. Također, saradujemo s različitim institucijama i organizacijama kako bi poboljšali svoje usluge. Kombinacija stručnih osoba poput psihologa, pedagoga, terapeuta ili socijalnih radnika s profesionalnim iskustvom i onih s bogatim životnim iskustvom očigledno doprinosi holističkom pristupu u radu s korisnicima, što se vidi kroz prizmu broja korisnika koji su prošli program rehabilitacije u CROPS-u. Mnoge su aktivnosti Centra i različiti oblici djelovanja: individualni tretman rehabilitacije: terapeutski rad *jedan na jedan* s korisnicima, uključujući psihoterapiju i savjetovanje; grupni tretmani: rad u grupama za podršku, razmjenu iskustava i zajednički rad na rehabilitaciji; porodično savjetovanje: uključivanje porodice u proces rehabilitacije kako bi se poboljšali odnosi; terapijske aktivnosti: aktivnosti poput umjetničke art terapije, terapije igrom i sportskim aktivnostima ili fizičke aktivnosti u

sklopu radno-okupacione terapije, koje mogu pomoći u procesu rehabilitacije. Također, radimo na preveniranju i spoznajni problema ovisnosti kod mlađih kategorija društva koje su kritična masa za problem ovisnosti kroz radionice i seminare, organiziranje edukativnih događaja za djecu, tinejdžere, roditelje i zajednicu o prevenciji ovisnosti i zdravom životnom stilu. Tu je i obuka za stručnjake – stalna edukacija i usavršavanje za zaposlene u Centru, kako bi bili u toku s najnovijim metodama i tehnikama u radu s ovisnicima. Ovdje bih istakao, svakako, obuku socijalnog pedagoga i pedagoga-psihologa za rad s neurofeedback uređajem kojeg imamo u Centru, a koji je svakako jedan novi vid terapije u borbi protiv ovisnosti i alat koji doprinosi boljem oporavku.

Saradnja s drugim institucijama

NOVI MUALLIM: Na koji način se odvija saradnja s drugim ustanovama sličnog karaktera, ali i školama i fakultetima, te šta su rezultati dosadašnje takve saradnje?

JOLDIĆ: Centar za rehabilitaciju često saraduje s drugim ustanovama kao što su zavodi za bolesti od ovisnosti Sarajevskog i ZE-DO kantona, bolnice, psihijatrijske klinike, socijalne službe i centri za mentalno zdravlje, što je svakako jedan od uslova kada korisnik dolazi u Centar, da prethodno boravi u jednoj od navedenih ustanova kako bi se lakše prilagodio rehabilitaciji u Centru.

Da bi se pružila što kvalitetnija pomoć, bitna je razmjena informacija između Centra i drugih ustanova. Imamo dobru saradnju sa školama i fakultetima na području Tuzlanskog kantona. Radimo prevenciju, kada su uključeni i korisnici Centra koji svoje loše iskustvo prenesu na učenike i studente kako ne bi došli u dodir s upotrebom psihoaktivnih supstanci, te na koji način se oduprijeti tom iskustvu. Rezultati saradnje su značajni i višestruki, kao što su poboljšani ishodi rehabilitacije, veća podrška i resursi, smanjenje recidiva te podrška porodici i zajednici.

الموجز

علاج الإدمان يعني علاج الكائن البشري بأكمله، لأن الإدمان مشكلة مركبة جدا لا يكفي أن تقتصر معالجتها على المؤسسات الصحية

ألفدين سوباشيتش

تأسست المؤسسة العامة مركز إعادة تأهيل المدمنين على المؤثرات العقلية في سمولوتشا (المركز) في 24 من أغسطس سنة 2004. المؤسس هو المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك. وفي عام 2013، أصدر مجلس نواب إقليم توزلا قرارا يجعل المركز مؤسسة عامة، لكن المشيخة الإسلامية لم تتوقف عن دعم هذه المؤسسة الحيوية في مجتمعنا. وقد بلغ عدد المستفيدين من هذا المركز حوالي 600 شخص، ويوفر المركز للمستفيدين الإقامة المجانية، والمساعدة المهنية. ويحتفل المركز هذا العام بمرور 20 عاما على تأسيسه وعمله الناجح. وفي إطار الاحتفال بالذكرى السنوية، نظم المركز، بالتعاون مع كلية الدراسات الإسلامية في سراييفو ومعهد البحوث الاجتماعية والدينية، لقاء علميا بعنوان «المناهج التكاملية في الوقاية من الإدمان وعلاجه - الجوانب الروحية والصحية والاجتماعية»، وأقيم اللقاء في مدينة لوكافاتس في 19 من سبتمبر. وفي هذا العدد من مجلتنا تحدثنا إلى مدير المركز مولود الدين يولديتش حول رسالة هذه المؤسسة وأساليب عملها.

الكلمات الرئيسية: الإدمان، المؤثرات العقلية، إعادة التأهيل، إعادة الاندماج الاجتماعي، المخدرات، العلاج الروحي، العمل العلاجي.

Summary

CURING THE ADDICTION REQUIRES A HOLISTIC APPROACH, FOR IT IS A COMPLEX PROBLEM THAT CAN NOT BE RESOLVED SOLELY THROUGH HEALTH INSTITUTIONS

The Public Institution Rehabilitation Centre for Substance Addiction in Smoluća (CROPS) was established on August 24th, 2004. The founder of this institution is the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina. In the year 2013, Tuzla Canton Assembly brought a decision to make CROPS a public institution, however, the Islamic Community continued to provide the support for the functioning of this institution of great significance to our society. About 600 people have so far reached out to seek help from this institution, which provides not only free treatment but also free food and accommodation for the patients. This year, to mark the 20th anniversary of CROPS, it, in collaboration with the Faculty of Islamic Studies in Sarajevo and the Institute for Social and Religious Research, organised an academic gathering titled "Integrative approach to prevention and the treatment of addiction – spiritual, health and social aspects" held in Lukavac, on September the 19th. For this issue of *Muallim* we spoke to the director of CROPS, Mevludin Joldić about the goals and the methods of this institution.

Keywords: addiction, substance, rehabilitation, re-socialisation, narcotics, spiritual therapy, therapeutic effect